

Ivan Šotkovský *

Je populační vývoj Moravskoslezska hrozbou regionálního rozvoje?

Abstract

The goal is to recognize the differences between cohesion regions in the Czech Republic. During the last thirty four years we evaluate the significant changes in spatial behaviour of the population caused by reproduction and migration behaviour. We have eight cohesion regions in the Czech Republic. They have approximately the same population size and therefore we are able to analyze the changes of measures of the population development. We can also compare variances of the crude natural increase rate and crude migration rate. The paper describes new trends in changes of natural and mechanical movement of population between Moravia – Silesia region and the other cohesion regions in the Czech Republic (level NUTS 2).

Úvod

Výzkum populačního vývoje je z pohledu prostorového vymezení zaměřen na Moravskoslezský kraj, který je současně prostorovou jednotkou NUTS 2 (region soudržnosti, Moravskoslezsko, MSK) a NUTS 3 (Moravskoslezský kraj). Populační chování obyvatel Moravskoslezska je vhodné posuzovat podle odlišností mezi 8 regiony soudržnosti Česka (obr. č. 1). Rozdíly v populační velikosti na úrovni NUTS 3 (14 krajů) jsou natolik významné, že by měly nesystémový dopad na objektivní komparaci populačního vývoje těchto územních jednotek. Náš výzkum se tak zaměřil na prostorovou úroveň NUTS 2, která nese oficiální název Moravskoslezsko podle nově zavedené klasifikace územních statistických jednotek (NUTS) z důvodu harmonizace regionálních statistik členských států Evropské unie. Takto definovaný prostorový rámec naší analýzy bude poměřován dále časovým úsekem let 1971 až 2004. Více než třicetileté sledování změn populačního vývoje můžeme považovat za dlouhodobé s možností posouzení změn populačního vývoje české společnosti na pozadí politické, ekonomické a sociální situace. Právě tyto možné proměny nás vedly k tomu, abychom se pokusili posoudit dopad především změn sociálních a ekonomických do populačního vývoje MSK. Pokusíme se najít odpověď na otázku, zda-li je populační vývoj MSK významově odlišný od vývoje ostatních regionů soudržnosti.

* RNDr. Ivan Šotkovský, Ph.D.

katedra regionální ekonomiky, Ekonomická fakulta VŠB – TU Ostrava,
Sokolská tř. 33, 701 21 Ostrava 1

N^0 je počet živě narozených, D je počet zemřelých a P střední stav obyvatelstva tj. počet obyvatel zjištěný k 1.7. daného roku.

K hodnocení prostorového pohybu obyvatelstva je obdobně použito ukazatele **hrubé míry migračního salda** ($hmms$):

$$hmms = \frac{I - E}{P} \cdot 1000 \text{ [v ‰]}$$

I je počet přistěhovaných (imigranti) a E je počet vystěhovaných (emigranti) obyvatel obce v daném roce.

Celkové reprodukční a migrační chování obyvatel je pak hodnoceno pomocí **hrubé míry celkového přírůstku populace**, ($hmcpp$), která je agregací předchozích ukazatelů:

$$hmcpp = hmpp + hmms \text{ [v ‰]}$$

Toto sloučení obou základních demografických měr pohybu obyvatelstva hodnotí již výsledný **populační vývoj** konkrétní populace v určitém místě a daném čase.

Při použití metody komparace za vybrané územní jednotky (zvolený prostorový řád) je vhodné mimo jiné využít možnosti klasifikačního systému časových řad (*Time Series Clustering*), kdy lze demografické ukazatele zpracovat třeba metodou K -mens (*K-Means Cluster Analysis*). Tato metoda shlukování navrhuje klasifikační systém pro předem zadaný počet tříd. Metoda je založena na realokačních iteracích. Optimalizačním kritériem je minimalizovat čtverec vzdáleností mezi objekty a centroidy. Centroidem je zde míněn aritmetický průměr všech objektů v daném shluku. Nevýhodou této metody je nestabilita klasifikačního systému způsobená citlivostí na počáteční „náštel“ centroidů. Z tohoto důvodu je vhodné si nejdříve data graficky zobrazit, odhadnout přirozené shluky a ty zkonfrontovat s klasifikací, která je výsledkem tohoto algoritmu. V případě nesouladu je nutné algoritmus zopakovat se zadáním upravených počátečních souřadnic centroidu. Protože pracujeme s dlouhodobými časovými řadami, je na místě u používaných demografických ukazatelů eliminovat výraznější výkyvy jednotlivých hodnot. Pro tento případ upravujeme časové řady podle tříletých klouzavých průměrů. Proto u tohoto typu grafů chybí počáteční a koncový rok sledování a časová osa se pohybuje mezi roky 1972 až 2003.

Hodnocení změn populační velikosti

Na počátku sledovaného období byl počet obyvatel Moravskoslezska 1,172 mil. (tzv. počáteční stav obyvatelstva, což je počet obyvatel k 1. 1. 1971) a na jeho konci 1,258 (tzv. koncový stav obyvatelstva, což je počet obyvatel k 31. 12. 2004). Základní změny populační velikosti mezi roky 1971 až 2004 jsou znázorněné v tab. č. 1 (údaje vycházejí z běžné evidence životních událostí), kde uvedené kalendářní roky ukazují na nejdůležitější časové momenty.

Tab. č. 1: Vývoj počtu obyvatel MSK

kalendářní rok	počet obyvatel (v mil.)		
	k 1. 1.	k 1. 7.	k 31. 12.
1971	1,1720	1,1777	1,1835
1975	1,2207	1,2262	1,2316
1980	1,2685	1,2709	1,2734
1985	1,2770	1,2790	1,2810
1990	1,2928	1,2938	1,2949
1994	1,2897	1,2899	1,2902
1995	1,2902	1,2896	1,2890
2000	1,2814	1,2797	1,2780
2001	1,2697	1,2678	1,2659
2002	1,2659	1,2643	1,2627
2003	1,2627	1,2612	1,2603
2004	1,2603	1,2586	1,2576

Zdroj: data ČSÚ.

Údaje jsou propočítávány za územní vymezení kraje ke konci roku 2004. Celkový rozdíl mezi oběma krajními roky 86 tisíc bydlících obyvatel přece jenom nevystihuje výraznou proměnlivost během dlouhých 34 let. Na území dnešního Moravskoslezska žilo **nejvíce obyvatel v letech 1990 až 1994**. K dispozici máme údaje od roku 1869, který je rokem zahájení pravidelných sčítání lidu na území našeho státu. Je navíc velice pravděpodobné, že na počátku 2. světové války počet obyvatel MSK výrazněji nepřesáhl hodnotu 1,1 mil. Ze známých důvodů však nebylo možné na počátku 40. let 20. století provést v pořadí již 8. census na našich historických územích. A tak přibližně 1 milion 290 tisíc obyvatel nasčítaných ke konci roku 1994 můžeme považovat na vrchol početní velikosti trvale bydlícího obyvatelstva na území Moravskoslezska, když údaje ke konci roku 1990 byly následně upravené na základě censu z roku 1991. Tento fakt potvrzují i údaje kvalitativně výše postaveného sčítání lidu, jehož výstupy poskytuje obdobně jako u dat z běžné evidence Český statistický úřad (tab. č. 2). Nejvyšší počet obyvatel tak vykazuje SLDB z roku 1991. Pokud jde o Českou republiku, pak na jejím území žilo nejvíce obyvatel v roce 1939 před vypuknutím 2. světové války. Neuskutečněné sčítání lidu v tomto čase nám nedává k dispozici odpovídající kvalitu dat, ale i tak se reálné odhady pohybují okolo 11 miliónů obyvatel. Po celé období mezi roky 1869 až 1991 byly populační přírůstky Moravskoslezska výraznější, než na území Česka. Celkově se za více než 120 let populace **MSK** navýšila o více než **125 %**, když v **České republice** došlo k nárůstu obyvatel o pouhých **35 %**. Je zajímavé, že tragické dopady 2. světové války na vývoj velikosti populace se projevovaly mnohem rovnoměrněji u obou prostorových jednotek. Vždyť v období let 1930 až 1950 poklesla populace

Moravskoslezska o přibližně 13 % a populace českého státu o 17 %. Od roku 1869 do roku 1930 rostla populace Moravskoslezského kraje 2-krát rychleji než byl průměr za území celého státu.

Tab. č. 2: Přírůstky obyvatelstva Moravskoslezska podle okresů mezi jednotlivými censy od roku 1869.

území (okres, kraj, stát)	bydlící obyvatelstvo									
	31.12.2004	1.3.2001	3.3.1991	1.11.1980	1.11.1970	1.3.1961	1.3.1950	1.12.1930	31.12.1900	31.12.1869
Bruntál	103 678	105 662	104 415	103 732	96 036	94 198	86 565	147 843	149 824	152 670
Frydek - Místek	226 998	227 144	227 522	220 758	201 866	183 372	160 579	161 877	132 765	108 404
Karvina	275 834	280 359	284 558	284 761	272 657	212 086	159 382	169 583	105 721	48 166
Nový Jičín	159 212	160 383	158 767	153 529	139 445	132 449	116 314	136 838	123 807	108 785
Opava	180 430	182 088	180 638	176 133	163 774	156 275	132 880	163 930	140 196	113 237
Ostrava - město	311 402	317 872	327 371	322 073	297 171	254 297	215 791	219 791	145 410	38 779
Moravskoslez. kraj	1 257 554	1 273 508	1 283 271	1 260 986	1 170 949	1 032 677	871 511	999 862	797 723	570 041
přírůstky MSK v %	-1,25	-0,76	1,77	7,69	13,39	18,49	-12,84	25,34	39,94	
přírůstky MSK v ‰				44,69						75,40
Česká republika	10 220 577	10 223 079	10 302 215	10 291 927	9 807 696	9 571 531	8 896 133	10 674 386	9 372 214	7 617 230
přírůstky ČR v %	-0,02	-0,77	0,10	4,94	2,47	7,59	-16,66	13,89	23,04	
přírůstky ČR v ‰				15,69						40,13

Zdroj: data ČSÚ ze sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) v letech 1869 až 2001, za rok 2004 data z běžné evidence.

Po roce 1950 během dalších 20 let rostl počet obyvatel MSK dokonce téměř 3,5-krát rychleji než tomu bylo v měřítku republiky. Tím se toto období zapsalo velmi výrazně do demografického, ale i ekonomického a sociálního utváření podmínek kraje, který se **rozrostl o 300 tisíc obyvatel**. Můžeme tak toto dvacetileté období v regionu pojmenovat slovy populační exploze. Ta byla v první dekádě ovlivněna zejména přistěhováním nových občanů a ve druhé dekádě přirozenou měnou, která se tak od 60. let 20. století stala rozhodující složkou populačního pohybu až do počátku 21. století. **V letech 1970 až 1990** byl již populační růst mírnější, ale i tak **se počet obyvatel MSK zvýšil o více než 110 tisíc**, když 90 tisíc z toho přibýlo v první dekádě. **Za posledních 15 let od roku 1990** se proces enormního populačního růstu na území kraje nejen zastavil, ale **dochází** postupně s narůstající vahou **k depopulačnímu vývoji od počátku roku 1995**. Moravskoslezsko tak poprvé od roku 1869 po 125 letech zaznamenává ztrátu vlastního obyvatelstva (o přibližně 25 tisíc), když ovšem pomineme neblahé údobí násilné německé okupace v průběhu 2. světové války. Nezbyvá než zdůraznit, že za posledních 135 let prošel Moravskoslezský kraj velice **specifickými demosociálními projevy**, které navíc rychle a hluboko ovlivnily populační vývoj a demosociální chování celé české populace. Vždyť jde o váhu přesahující 12 % z desetimilionové populace České republiky.

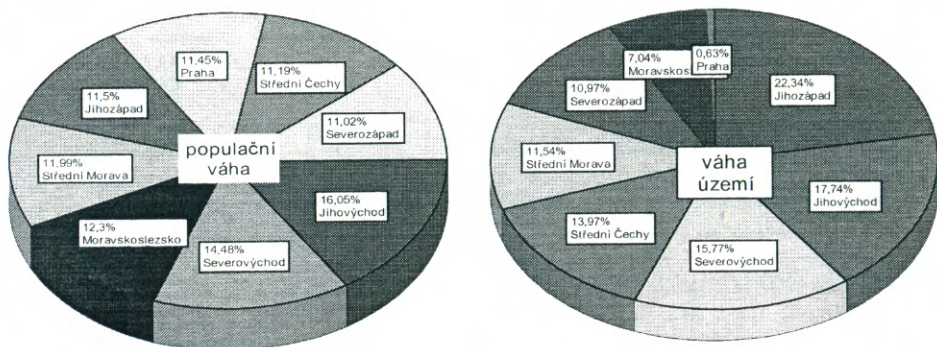
Pokles počtu obyvatel u Moravskoslezska o přibližně 25 tisíc za posledních 10 let má svoji váhu, kterou se budeme snažit v analýze dále vysvětlit. Stačí, když si uvědomíme, že za stejné období se snížila populační velikost Česka o přibližně 80 tisíc. Přitom nejvyšších hodnot středního stavu obyvatelstva bylo shodně u MSK i České republiky dosaženo v roce 1994. Do roku 1999 měla na

populační velikost MSK rozhodující vliv přirozená měna, ale s tím, že do roku 1994 šlo o přirozené přírůstky a od roku 1995 až do roku 1999 o přirozené úbytky. Od roku 2000 s výjimkou roků 2002 a 2003 je velikost populace výrazněji ovlivněna migračním saldem. Z tohoto pohledu je však situace v rámci prostorového řádu NUTS 2 odlišná. U českého obyvatelstva měl přirozený přírůstek větší váhu jen do roku 1991 (a to ještě s výjimkou let 1990, 1989 a 1986), od roku 1992 mají větší vliv na změnu populační velikosti migrace. Ty byly kladné např. už od roku 1971 s výjimkou roku 2001. Je skutečností, že od počátku roku 2003 se začíná počet obyvatel ČR zvyšovat. Ale je zapotřebí zdůraznit, že tento nárůst je zcela ovlivněn kladným migračním saldem našeho státu. Přitom vzrůst migračního zisku významně souvisí nejen se změnou politické a ekonomické situace, ale i se změnou statistické evidence zahraniční migrace, kdy se rozšířil okruh osob zahrnutých do této migrace i o osoby zamýšlející pobývat v ČR dlouhodobě (např. cizinci s vízem nad 90 dnů) a o osoby s přiznaným azylem v ČR (původně se zahraniční migrace vázala pouze na získání či ztrátu trvalého pobytu v ČR). Migrace nám tak od roku 2002 dává metodicky částečně odlišný pohled na migrační chování naší populace než bylo dosud zvykem, a proto se s touto kategorií musí pracovat opatrněji.

Populační vývoj Moravskoslezska a ostatních regionů soudržnosti Česka

Podrobnější analýzu Moravskoslezska a ostatních sedmi regionů soudržnosti Česka (prostorová úroveň NUTS 2 podle metodiky Evropské unie) vzhledem k dostupným údajům můžeme provádět od roku 1971 a zachytit tak období řady významnějších změn za posledních 34 let. Navíc tři prostorové jednotky z tohoto počtu (Moravskoslezsko, Střední Čechy a Praha) mají stejné vymezení i na úrovni NUTS 3 (kraje). Za přednost tohoto prostorového řádu můžeme považovat jejich nevelké rozdíly především při srovnávání populační velikosti (graf č.1).

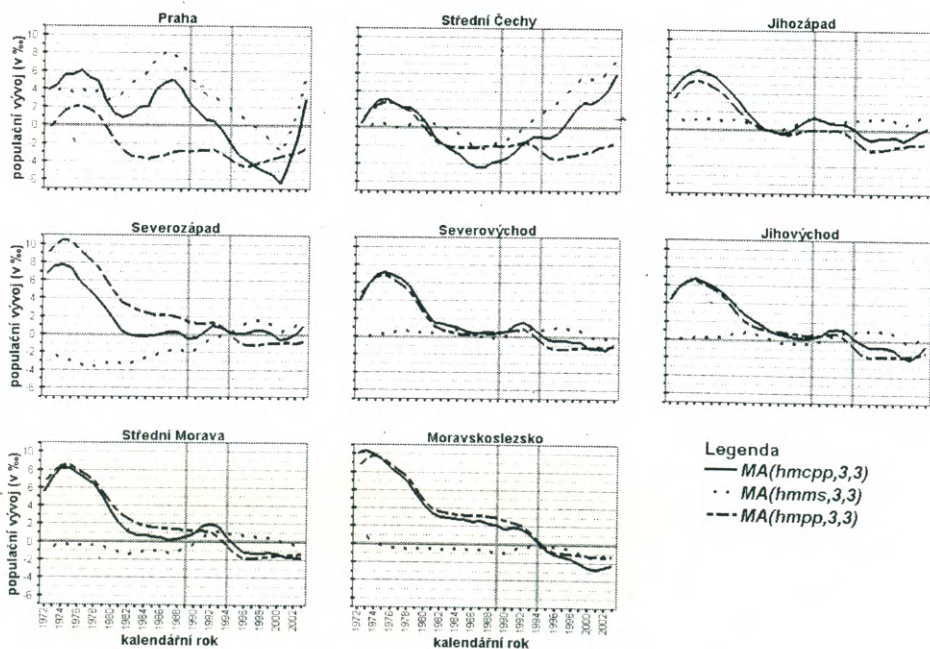
Graf č. 1: Podíly regionů soudržnosti na populační (r. 2004) a plošné velikosti Česka

Nejmenším regionem soudržnosti je Severozápad s 11% podílem na populaci Česka a naopak největším je Jihovýchod se 16 %. Moravskoslezsko je třetím největším (12,3 %), když za Jihovýchodem je ještě region Severovýchod. Rozdíly v rozloze těchto územních celků jsou již vyšší (od nejmenší Prahy s podílem 0,6 % až po největší Jihozápad s podílem 22,3 %). Z hlediska analýzy populačního vývoje jsou však podstatnější menší rozdíly při srovnávání populační váhy.

Posuzování populačního vývoje u osmi regionů soudržnosti se opírá o hrubé míry přirozeného přírůstku, migračního salda a celkového přírůstku populace v letech 1971 až 2004. K vyhlazení jejich průběhu se využilo metody tříletých klouzavých průměrů (MA), což je vhodné zejména pro prostorové komparace u dlouhých časových řad. Proto i graf č. 2 na ose kalendářního času nakonec zobrazuje rozmezí let 1972 až 2003, ale kvantitativní změnu populačního vývoje zachycuje od roku 1971 až ke konci roku 2004.

Graf č. 2: Změna pohybu obyvatelstva v regionech soudržnosti Česka v letech 1971 až 2004

Zdroj: data ČSÚ.

Použitím shlukové analýzy vyhlazených hodnot pohybu obyvatelstva doplníme kvantitativní proměny sledovaných křivek také prostorovou komparací na úrovni regionů soudržnosti. Obě roviny hodnocení uplatníme v prvním kroku

zvlášt pro reprodukční i migrační chování a také výsledný celkový vývoj. Pokud jde o **přirozenou měnu**, objevují se následující souvislosti:

1. Je možné vymezit tři skupiny. V jedné jsou regiony **Moravskoslezsko**, Severozápad a Střední Morava. U těchto tří regionů se v době kulminace pronatalitní politiky *hrubá míra přirozeného přírůstku (hmpp)* pohybovala mezi 9 a 10 ‰. Pod nulovou hodnotu se dostává až po roce 1994. Ke konci roku 2004 se zastavila na úrovni -1 až -2 ‰.
2. Ve druhé skupině najdeme regiony Jihovýchod, Severovýchod a Jihozápad. V polovině 70. let při vrcholení dopadů propopulační politiky státu se hodnota **hmpp** pohybovala na úrovni 6 ‰ až 8 ‰, když během následujících deseti let se dostává do nízkých hodnot mezi 0 a 2 ‰. Na přelomu let 1993 a 1994 se míra dostává pod nulovou hodnotu. Dnes nepřekračuje úroveň -2 ‰.
3. Do třetí skupiny můžeme zahrnout Prahu a Střední Čechy. Zatímco první dvě skupiny mají některé znaky průběhu velmi podobné, tak u těchto dvou regionů je reprodukční chování obyvatelstva zásadně odlišné. V době pronatalitní politiky se ukazatel **hmpp** jen na chvíli přiblížil výši 2 ‰, když byl již počátkem 70. let nulový a na jejich konci propadl opět do záporných hodnot. Tento trend se již v následujícím čtvrtstoletí nezměnil a velikostně nepřesahoval rozmezí -2 až -4 ‰.

Při rozboru **migračního chování** můžeme odlišit tyto prostorové zvláštnosti:

1. Za výrazně migračně ziskové můžeme považovat regiony Praha a Střední Čechy. Jejich křivky migračního vývoje však nejsou totožné. Je dobře vidět, že se prostor středních Čech dlouhodobě vyrovnává s rolí blízkého zázemí hlavního města Prahy, kdy zejména v 80. letech se do Prahy přistěhovalo vyznané množství obyvatel.
2. Ve zvláštním postavení se nachází region Severozápad. Ve sledovaném období je sice migračně ztrátovým územím, zejména potom ve druhé polovině 70. let, kdy se **hmms** blížila úrovni -4 ‰. Ale od roku 1994 je saldo migrace v následujících deseti letech kladné (okolo 1 ‰).
3. Velmi podobné chování mají regiony Severovýchod, Jihovýchod, Jihozápad, Střední Morava a **Moravskoslezsko**. Migrace v těchto případech osciluje v intervalu od 2 ‰ do -2 ‰. Po celé 34-leté období se migrace u těchto 5 regionů nestala určující veličinou celkového přírůstku obyvatelstva, ale od začátku 21. století začíná být mírně vlivnější. V záporných hodnotách se nejdéle pohybuje právě u Moravskoslezska (od poloviny 70. let), které zůstává dlouhodoběji migračně neztrátovější územní jednotkou ve srovnání s ostatními regiony soudržnosti. Tato imigrace zatím nenabrala extrémního rozměru, nicméně ukazuje za posledních 10 let tendenci mírného růstu.

Celkový **absolutní přírůstek obyvatelstva** ČR za sledované období posledních 34 let přesáhl 400 tisíc. Výrazně nejvíce z regionů soudržnosti přispěly tomuto růstu **Moravskoslezsko** (21,5 %), Jihovýchod (16,7 %), Severovýchod (14,9 %) a Střední Morava (13,8 %). Tohoto růstu se nejméně zúčastnily regiony Střední Čechy (0,9 %) a Praha (8,8 %).

Závěr

Celková analýza populačního vývoje na úrovni NUTS 2 při srovnávání Moravskoslezska s ostatními regiony na území Česka vedla k následujícím poznatkům:

1. Celé území Česka začalo od roku 1994 zřejmě poprvé ve své dlouhé historii vykazovat úbytky obyvatelstva reprodukčním chováním obyvatelstva. V červených číslech přirozené měny tak zůstává česká populace již 11 let a většina odborných prognóz hovoří o tomto novém trendu jako o dlouhodobé záležitosti (viz projekce ČSÚ do roku 2050). Regionálně je nejhorší situace v Praze a Středních Čechách, kde již celé čtvrtstoletí více lidí umírá než se narodí.
2. Praha hlavní město a Střední Čechy od roku 1980 jako jediné vykazují stále úbytek obyvatelstva **přirozenou měnou**. Například Praha tak za posledních 25 let ztratila přirozenou měnou téměř 100 tisíc obyvatel a Střední Čechy 63 tisíc. Do skupiny regionů se zahájeným procesem přirozeného úbytku se v roce 1983 přiřadil region Jihozápad a od roku 1994 další tři regiony (Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava). O rok později se jako poslední vydaly na cestu negativního vývoje reprodukčního chování obyvatelstva Severozápad a **Moravskoslezsko**, které tak za posledních 10 let ubylo přirozenou měnou o více než 14 tisíc. Nižší ztráty dosáhla pouze populace regionu Severozápad (11 tisíc).
3. V celkovém přírůstku populace se začíná více uplatňovat migrace, která již dnes zcela dominuje nad vlivem přirozeného přírůstku v regionech Praha, Střední Čechy, Severozápad a začíná být převládající i v regionech Jihovýchod, Moravskoslezsko a velice slabě i v regionu Jihozápad. Pouze v regionech Střední Morava a Severovýchod stále platilo, že rozhodující vliv na celkovou velikost populace má úbytek přirozenou měnou.
4. Mezi jednotlivými regiony soudržnosti jsou statisticky významnější rozdíly způsobené migračním chováním než přirozenou měnou, která má v podstatě shodný vývojový trend s určitými časovými zpožděními. Nejzajímavější a nejvýraznější jsou rozdíly mezi regiony vyvolané migracemi, což nám potvrdila i shluková analýza. Migračně nejvyhledávanějším územím se stali od r. 1994 Střední Čechy a s výjimkou období 1998 až 2001 i Praha (do r. 1997 imigrací z území státu, především středočeského prostoru, od r. 2002 způsobeno především přistěhováním cizinců a našich občanů ze vzdálenějších území).

Charakter populačního vývoje posuzovaný v kontextu změn v celkovém přírůstku obyvatelstva a poznatky z dalších analýz procesu koncentrace (Lorenzova křivka, vývoj stupně urbanizace) dokazují, že **území našeho státu se stává dekoncentračním prostorem**. V něm nejvíce vyliďňovanými regiony jsou Praha a Moravskoslezsko a na druhé straně jsou pouze dva makroregiony (Střední Čechy a Severozápad), kde můžeme hovořit o pokračujícím procesu koncentrace. Přitom právě Moravskoslezsko bylo až do roku 1994 nejrychleji rostoucím regionem na území našeho státu s podílem na růstu téměř 23 % (od

roku 1971), když na druhý Jihovýchod připadlo 17 %, Severovýchod a Střední Moravu po 15 %. Dominujícím procesem za **posledních 10 let** je **vyliďňování Česka**, i když tento proces na území našeho státu jako celku začal již o rok dříve. Nejpostiženější regiony soudržnosti z pohledu nejvyšší míry ztráty vlastního obyvatelstva při sledování populačního vývoje můžeme rozřadit do 5 skupin. Čtyři skupiny můžeme označit za **depopulační prostory**, když jejich celková **ztráta** činí téměř **111 tisíc obyvatel**. Pouze dva regiony snižují tyto populační ztráty o významných 32,5 tisíc obyvatel. Především je to území Středních Čech, které se na růstu českého obyvatelstva podílí téměř 91 %. Zbývajících 9 % (absolutně 3 tisíce obyvatel) připadá na region Severozápad. Jsou to také jediné dva regiony, kde větší váhu na změnu populační velikosti má migrace. Naopak u depopulačních prostorů rozhoduje negativní vývoj přirozené měny. Její váha tak rozhoduje o zařazení do jedné ze čtyř následujících skupin:

1. Nejsilnější depopulační tendence probíhají v regionu Praha, která dosahuje vysokého podílu 30 % na celkovém úbytku českého obyvatelstva vyliďňovaných oblastí. Jenom přirozenou měnou ztratila přes 42 tisíc obyvatel, což nedokáže významněji zmírnit ani kladné migrační saldo (necelých 9 tisíc obyvatel).
2. **Moravskoslezsko** je druhým nejvíce vyliďňovaným regionem s podílem 22 %. Dosahuje sice nejnižších ztrát přirozenou měnou (14 tisíc obyvatel) ze všech šesti depopulačních regionů, ale jako jediný vykazuje i ztrátu migračním saldem (přes 10 tisíc obyvatel).
3. Třetí skupinu vyliďňovaného území tvoří regiony Střední Morava (16 %), Jihovýchod (14 %) a Severovýchod (11 %), kde váha vyliďňování je rovněž vysoká, nicméně nižší než u Prahy nebo Moravskoslezska.
4. Zbývajícím regionem soudržnosti, který v poslední dekádě souhrnně vykazuje ztrátu obyvatelstva, je Jihozápad se 7 %.

Moravskoslezsko je od přijetí ústavního zákona o vytvoření vyšších územních samosprávných celků v roce 2000 populačně třetím největším regionem soudržnosti ČR (po regionech Jihovýchod a Severovýchod) s podílem 12,3 %. V regionu dochází k celkovému úbytku populace shodně s negativní tendencí přirozené měny od roku 1995. Moravskoslezsko tak celkově za posledních deset let ubylo o téměř 25 tisíc obyvatel. V prvních tří letech se ztráty pohybovaly na úrovni 1 500 obyvatel ročně, další dva roky do 2,5 tisíc a od roku 2000 již okolo hranice 3 000 obyvatel. Moravskoslezsko je sice z pohledu reprodukčního chování obyvatelstva nejméně ztrátovým územím, ale jako jediný prostor na území ČR vykazuje za posledních 10 let úbytek obyvatelstva vystěhováváním. Zatím je jeho váha o něco nižší než ztráta přirozenou měnou, ale vzájemný rozdíl je nepatrný. Dokonce v posledním analyzovaném roce 2004 již byla migrační ztráta větší než úbytek přirozenou měnou.

Je zapotřebí zdůraznit, že Moravskoslezsko zůstává nejlidnatějším regionem soudržnosti Česka, který se v podstatě po celé sledované období od roku 1869 choval populačně odlišně, než ostatní území státu. Do roku 1990, tedy téměř jedno a čtvrt století, byl regionem s nejvyššími populačními přírůstky. Od roku 1995 se naopak stává po Praze druhým nejvíce depopulačním prostorem ČR. Je

to v každém případě zcela nová role po historicky dlouhé době, kterou Moravskoslezsko na sebe váže. Jde ovšem o převládající trend na území celého státu a za extrémní záležitost zatím tento vývoj považovat nelze. Jako vážnější moment by se v budoucnu mohla projevit imigrace, kterou však dnes vzhledem k dlouhodobé koncentraci obyvatelstva v předchozích obdobích nemůžeme považovat za výraznou současnou hrozbu regionálního rozvoje.

Literatura:

- PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A. (1986): *Základy demografie*. Praha, Academia, 736 s.
- ROUBÍČEK, V. (1997): *Úvod do demografie*. Praha, Codex Bohemia, 349 s.
- ŠOTKOVSKÝ, I. (1998): *Úvod do studia demografie*. Ostrava, VŠB - Technická univerzita Ostrava, 1. doplněné vydání, 159 s.
- ŠOTKOVSKÝ, I. – TVRDÝ, L. (2004): *Vývoj přirozeného a migračního přírůstku v obcích Moravskoslezského kraje v letech 1992 až 2001*. Demografie, 46, č. 1, ČSÚ, Praha, s. 33–46.
- ŠOTKOVSKÝ, I. (2004): *Změny demografického chování obyvatelstva Moravskoslezského kraje na přelomu 20. a 21. století*. In: Smolík, D. (ed.): Ekonomické, ekologické a sociální aspekty transformačních procesů průmyslových regionů v integrující Evropě. VŠB-Technická univerzita Ostrava, Ostrava, s. 129 - 149.